

גיוור ממלכתי לאור ההלכה בין ריכוזיות לביזור סמכויות במערכת הגיוור

א. מבוא

בחדש כסלו תשע"ט הונחה (שוב) על שולחן הכנסת הצעת חוק העוסקת ב"חוק הגיוור הממלכתי". הצעות חוק דומות עלו ונידונו במשך השנים, כאשר רובן ככולן מדגישות את צמד המילים "גיוור ממלכתי". הרב ישראל רוזן ז"ל סיפר ("ואוהב גר", עמוד 18):

נכנסתי ראשי ורובי, רוחי ונפשי, לעולם הגיוור עת פנה אלי בשנת תשנ"ה הרב אליהו בקשי דורון (חברי מנוער) כשנתיים לאחר התמנותו לכהונת הראשון לציון, ודבר בפיו: "כנשיא בית הדין הגדול אני מופקד על נושא הגיוור בישראל. בשנים אלה (שנות ה-90 של המאה ה-20) זורמים גלי עלייה נרחבים מארצות חברי העמים לשעבר ומאתיופיה. לא אוכל לאשר גיורים "פרטיזניים" כבעבר. בדוק את הנושא והצע מסקת מתאימה לגיוור רבני-ממלכתי בישראל".

הראשון לציון הרא"ב דורון, ולהבח"ח הר"י רוזן, ביקשו ליצור מסגרת שהדגישה את עניין הגיוור הממלכתי, שבא לאפקי מגיוור "פרטיזני" בבתי דין פרטיים. סוגייה זו על היבטיה החברתיים והציבוריים נידונה בהרחבה רבה, ובמאמר זה אבקש להתמקד בפן ההלכתי שבעניין. מתנגדי הצעות החוק הנ"ל על גילגוליהן השונים סבורים שהן משוללות יסוד הלכתי. כך, למשל, צוטט מפיו של הרנ"א רבינוביץ' (מתוך דברים שנשא במועצת רבני צהר בחדש ניסן תשע"ד, ופורסמו בתקשורת):

אין מקום לחוקק חוק שכל הגיורים צריכים להיות מוכרים רק על ידי סמכות הלכתית מרכזית אחת. דבר זה עוקר את יסוד הגירות, ומעולם לא היה דבר כזה בישראל, אלא כל בית דין היה רשאי לגייר, והרי כבר אצל הלל ושמאי ראינו ששמאי דחה גר ואילו הלל גייר את אותו גר.

דברים דומים כתב גם הרב ד"ר שאול פרבר, ראש מכון עיתים, בהתייחס להצעת חוק הגיוור הממלכתי שהוגשה לכנסת באייר תשע"ז (דבריו פורסמו בעלוני השבת, לפרשת במדבר תשע"ז):

הצעת החוק הזו, אשר מקודמת על ידי חברה החרדים של הממשלה, היא למעשה כנגד ההלכה. במשך מאות שנים פעלו במסגרת קהילות ישראל בתי דין שונים, עם גישות הלכתיות שונות.

ואמנם, הרב פרבר הגיש אף הוא בסיון תשע"ד הצעת חוק משלו, בשיתוף המכון הישראלי לדמוקרטיה, ובה הועלתה ההצעה לבטל לחלוטין את ההיבט הריכוזי שבמערכת הגיור, ולאפשר לכל רב עיר או יישוב להקים בית דין לגיור, שיוכר על ידי מוסדות מדינת ישראל. הרב רוזן התנגד בתוקף רב לאותה הצעה, ופירסם כנגדה מאמר חריף שכותרתו "קריעת המסווה מעל ההצעה לחוק הגיור הממלכתי" (המאמר מצוי באתר מכון צומ"ת), אם כי אף הוא מבהיר שם שיש מקום לאפשר לרבני ערים גדולות להקים בתי דין לגיור, בתיאום מסוים עם הרבנות הראשית לישראל. כאשר בהצעת החוק של שנת תשע"ז ניתנה סמכות יתר לרבנות הראשית לישראל, כינה זאת הרב רוזן (במאמרו ב"שבת בשבתו", י"ג בסיון תשע"ז) "חרפת חוק הגיור הממלכתי", וביקש למנוע "מונופול הרמטי" על הגיור. אבקש איפוא לברר האם ניתן למצוא סימוכין הלכתיים ורעיוניים לעניין זה של סמכות מרכזית אחת בגיור.¹

ב. נחיצות בית דין לגיור

לפום ריהטא, פשוט וברור ששורת הדין ההלכתית עם הרב רבינוביץ': בש"ס, ברמב"ם ובשולחן ערוך לא הוגבלו בתי הדין שיכולים או אינם יכולים לגייר, ואין צורך ב"נטילת רשות" מסמכות מרכזית אחת. יתר על כן, ראשונים ואחרונים נחלקו אם בכלל נדרש בית דין לצורך גיור, ואם אמנם כן – אם נדרשים דיינים סמוכים ומומחים. מכוח סתירת הסוגיות במסכת יבמות, שאין כאן המקום להאריך בה ובדרכים השונות שהציעו הראשונים ליישבה, פסק השולחן ערוך (יו"ד רסח, יג):

כל ענייני הגר, בין להודיעו המצות לקבלם בין המילה בין הטבילה, צריך שיהיו בג' הכשרים לדון, וביום. מיהו דוקא לכתחלה, אבל בדיעבד אם לא מל או טבל אלא

1. כאמור למעלה, לא אעסוק בהיבטים שאינם הלכתיים, ובכלל זה: ביצור מעמדה של הרבנות הראשית לישראל, התמודדות עם פסקי בג"ץ בנושא, המאבק בבתי הדין שאינם אורתודוקסיים ועוד. היבטים אלה (ואחרים) עשויים לקבוע שנכון הדבר לייסד חוק גיור ממלכתי, בדומה ל"חוק איסור הונאה בכשרות", שאיננו חוק 'הלכתי' כלל ועיקר, ואולם חשיבותו רבה להסדרת מערך הכשרות, ולקביעת הגורמים המוסמכים למתן תעודות כשרות. אמנם, בשנה האחרונה זכה גם חוק איסור ההונאה בכשרות למתקפה רבתי, בטענה שראוי לבזר גם סמכות זו, ואין כאן המקום להאריך.

בפני ב' ובלילה, אפילו לא טבל לשם גרות, אלא איש שטבל לקריו ואשה שטבלה לנדתה, הוי גר ומותר בישראלית, חוץ מקבלת המצות שמעכבת אם אינה ביום ובשלשה. ולהרי"ף ולהרמב"ם, אפילו בדיעבד שטבל או מל בפני שנים או בלילה, מעכב, ואסור בישראלית, אבל אם נשא ישראלית והוליד ממנה בן, לא פסלינן ליה.

השולחן ערוך דורש גיוור בפני בית דין, אם כי מצטט את מחלוקת הראשונים אם דרישה זו היא לעיכוב או שמא בגדר של דרישה לכתחילה בלבד, לפחות ביחס לחלק משלבי הגיוור. בהבנת מסקנתו לדינא של השולחן ערוך נחלקו אחרונים, והדעות סוכמו בפירוט בשו"ת יביע אומר, יורה דעה י' כ"ט.

כמו כן, דורש השולחן ערוך "ג' הכשרים לדון", אם כי כבר קבעו ראשונים ואחרונים² שאין צורך בדיינים "סמוכים" במובנם ההלכתי. זאת ועוד, השולחן ערוך (יו"ד רסח, ב) העתיק את לשון הרמב"ם וכתב "ושלושה עומדים על גביו", ורק הרמ"א הוסיף בסוגריים את המילים "שלושה תלמידי חכמים". הכסף משנה (איסורי ביאה יג, טו) אף ציין להדיא שבימי דוד ושלמה בוצעו הגיוורים על ידי 'הדיוטות', ולא על ידי 'בתי דין הדיוטות' כהבנת המגיד משנה, וסיים וכתב: "שאם קבלו אותם גרים הדיוטות שאינם בית דין - הרי הם גרים". הר"מ פיינשטיין (אגרות משה יו"ד א, קנט) מסכם וכותב:

בדבר אם צריך שיהיו הבית דין לגרות כל השלשה תלמידי חכמים דוקא. הנה אף שבלשון הגמ' יבמות איתא תלמידי חכמים, אבל ברמב"ם כתב "ושלשה עומדים על גביו" ולא הזכיר שיהיו תלמידי חכמים, ומדלא הקשו עליו נושאי כליו מהגמרא משמע שסברי דלא דוקא נקט בגמרא תלמידי חכמים, אלא משום דבעי שיודיעוהו מקצת הדינים נקט תלמידי חכמים... ורק שצריך לעיין מה שהרמ"א הוסיף על לשון המחבר שנקט כהרמב"ם ושלשה עומדים שיהיו ת"ח משמע לכאורה שפליג, ומצריך שיהיו ת"ח דוקא. אבל הא אי אפשר לומר כלל שיצטרכו תלמידי חכמים דוקא... ולכן מוכרחין לומר אף להרמ"א שכוונתו להשיג רק שהיה לו להזכיר שיהיו ת"ח כדאמר בגמ' משום שצריך שידעו איך לעשות... ולכן לדינא אין קפידא בזה רק שהת"ח היחידי יודיע להשנים שמצטרף עמו פרטי הדינים דמילה וטבילה והודעת המצות וקבלתו.

למדנו איפוא שכל בית דין באשר הוא יכול לגייר, וביחס לשלבים שונים של הגיוור, אף אם התבצעו שלא בפני בית דין הם תקפים בדיעבד. כמו כן, גם הדיוטות, שאינם דיינים מומחים ואולי אף אינם דיינים כלל, יכולים לבצע הליך גיוור תקף

2. תוספות יבמות דף מ"ז, תוספות קידושין דף ס"ב, רמב"ן יבמות דף מ"ו, נתיבות המשפט חושן משפט סימן א' ס"ק א' ועוד.

מבחינה הלכתית. מכאן יש להסיק שאין אפשרות לגורם כלשהו להטיל דופי בבית דין אחר, ולקבוע שאין בסמכותו לגייר.

ג. הגבלת הסמכות לגייר וסוגיית 'גיורי ארגנטינה'

בשנת תרפ"ח החליטו גדולי הרבנים בארגנטינה שבעקבות תקלות ופרצות במערך הגיור המקומי, לא יתבצע עוד גיורים בארץ זו, וכל נכרי המבקש להתגייר יעלה לארץ ישראל ושם יעבור גיור בפני בית דין. רב עדת יוצאי חלב בבואנוס איירס, הרב שאול דוד סתהון, פנה במכתב לרבנים הראשיים לישראל דאז, הראי"ה קוק והראשון לציון הר"י מאיר, בבקשה לאשרר תקנה זו. הרבנים הראשיים נענו בחיוב, וכך כתב לו הראי"ה קוק (דעת כהן קנד):

שלו' וברכה מקודש לכבוד הרב האי גאון מפואר בתורה ויראת ד' אוצרו, גודר גדר בכרם ד', מו"ה שאול סתהון שליט"א, רועה עדת קודש אחינו הספרדים יצ"ו בבווענאס איירס ארגנטינה ... ע"כ יפה עשו כת"ר ורבנן קדישי, המחזקים את ידו, שגדרו גדר במדינתם, ששם הפרוץ מרובה, ורבו גיוריות כאלה שאינם אלא לפנים, שלא לקבל גרים כלל, ומי שרוצה באמת להתדבק בקדושת ישראל, שיבא לעקו"ת ירושת"ו, שיחקרו אחריו יפה בבי דינא רבא, באופן שלא יהי' שום משא פנים בדבר לקבל כי אם אלה שנהי' בטוחים בהם שמתגיירים לש"ש ושישמרו לעשות את כל דברי התורה, אחר שיתחייבו בה בעברם בברית השי"ת ע"י הגירות ויכנסו באמת תחת כנפי השכינה. ותחזקנה ידי כת"ר, וישר חילי, על אשר יעמוד על משמרת הקודש, להמנע מכל תקלה המהרסת ועוקרת קדושת ישראל ותורתו. והנהי' ג"א בזה לאשר ולקיים גזירת חכמים כת"ר ויתר רבני גאוני דורנו, שהסכימו על ידו בתקנה גדולה זו במדינת ארגנטינא יצ"ו.

סמוך ונראה לאחר תקנה זו התעוררה מאליה השאלה: מה דינו של גר שעבר גיור בארגנטינה בפני בית דין שלא חשש לתקנה זו של רבני המקום. לאור האמור לעיל, פשיטא שגיור זה תקף מבחינה הלכתית, משום שאין בידי סמכות כלשהי למנוע או לצמצם את היקף בתי הדין העוסקים בגיור. עם זאת, פוסקי הדור האחרון התחבטו בכך רבות. למשל, הרצ"פ פרנק (הר צבי יו"ד רטז) הכריע להלכה שמי שהתגייר בארגנטינה נדרש לעבור גיור נוסף בירושלים:

נתכבדתי ע"י כת"ר לעבור על הפסק אשר יצא מאתו ע"ד גירות בארגנטינא... הנה עיקר השאלה היא אם בדיעבד חל הגירות. ובהמשך דברי כת"ר לא ראיתי הוכחה גמורה שהגירות בטל גם בדיעבד, ואף שהדין דין אמת שכל תקנה שהיא לשם סייג ומשמרת אין להתירה... ויש לעיין על איזה יסוד נוכל לומר דהגירות בטל גם בדיעבד. ולזה אקדים מש"כ תוס' יבמות דשליחותיהו עבדינן. וכ"כ הראשונים

הרמב"ן והרשב"א. וממילא דיש לדון דהיכא דאיכא איסורא לא עשאום שלוחין, וכיון דלאו שליחותיהו קא עבדי שוב בטלה הגירות לגמרי דאוקמא אדין תורה... ולכן לדעתי יש לכופם שיבואו לירושלים לסדר מחדש את הגירות. ומהראוי שהרבנים שמה יעמדו על משמרתם שלא לפרוץ גדר ולא לקבל שם שום גר, כי התקנה הזאת היא סייג וגדר לשמירת גדרי התורה, ומשמרת לקדושת ישראל.

הרב פרנק מבסס את פסקו על הסוגיה שרמזנו לה לעיל ביחס לדיינים "סמוכים" בבית דין לגיור. לדבריו, יש לחשוש לאותן הדעות בראשונים שאנו רשאים לגייר רק מכוח "שליחותיהו דקמאי", ואם אמנם הדיין שערך את הגיור עבר על גזירת חכמי דורו, הרי שהוא איננו שליחם של ראשונים וגיוריו בטלים.

החידוש המופלג בפסק זה של ההרצבי ברור, וכבר השיג עליו בהרחבה רבה בשו"ת יביע אומר (י"ד ט, טז), והבהיר ששליחותם של ראשונים היתה שליחות כללית לכל הדורות, ולא שליחות פרטנית לדיין זה או אחר. על כן, אף שנכון לחשוש לאותה תקנת רבנים בארגנטינה, לא ניתן לפסול למפרע גיור שהתבצע למרות תקנה זו. הרב עובדיה מציין שם לדברי הרבנים הראשיים לישראל הרב הרצוג והרב אונטרמן, שציידו אף הם בפסק זה, והורו שלא לבטל למפרע גיור שהתבצע בארגנטינה.

פרשייה זו של גיורי ארגנטינה מהווה דוגמה טובה לניסיון לייצר סמכות מרכזית המבקשת לקבוע מי מוסמך, או ליתר דיוק מי אינו מוסמך, לגייר.³ כפי שניתן לראות, הלכה למעשה הניסיון לא צלח, וגיורים שהתבצעו בארגנטינה למרות התקנה קיבלו תוקף ואישרור הלכתי.

ד. גיורים רפורמיים וקונסרבטיביים

דוגמה אחרת להגבלת סמכות לגייר מצויה בתשובותיהם של פוסקי הדורות האחרונים בעניין בתי דין רפורמים וקונסרבטיביים. ככלל ניתן לומר שישנה הסכמה רחבה על כך שגיור בפני בית דין רפורמי או קונסרבטיבי איננו תקף על פי

3. הרב אורי רדמן (מדיניות גיור בכל ארץ – ריכוזית או מבוזרת, בתוך: תחומין לו) סקר דוגמאות נוספות מן הדורות האחרונים שבהן החליטו ראשי הקהילה ורבניה להגביל את מערך הגיור המקומי. הרב רדמן בוחן עניין זה בעיקר לאור שאלת החשש מפני גיורים שאינם כנים, ומתבצעים משיקולים זרים. כמו בעניין גיורי ארגנטינה הצורך להגבלות השונות על מערך הגיור נבע מ"מגדר מלתא", והרב רדמן מבקש לשאול **אימתי נכון וראוי ל"מיגדר מלתא"**. בדברינו דלהלן נבקש לשאול **מה מקור הסמכות** ל"מיגדר מלתא" בתהליך הגיור.

ההלכה. אלא, שבטעם הדבר מצאנו שני נימוקים שונים, שהובאו כבר בשו"ת אחיעזר (ג, כו):

ומה שחשש מעכ"ת שמא תבוא לפני רעפארמער אמת הדבר שזהו חשש גדול שאצל רעפארמער לא תהי' הגירות כדת, דהא מבואר דקבלת המצות מעכבת אם אינה ביום ובשלשה לכולי עלמא, והרי זהו בית דין פסול ועדים פסולים. וגם דעצם קבלת המצות אם מפרושם של הרעפארמער בדעותיהם הכוזבות, הרי אין זה קבלת המצות ודמי לחוץ מדבר אחר.

הנימוק השני של הרב חיים עוזר אינו נוגע לענייננו, משום שהוא קובע שגיוור בפני בית דין רפורמי הוא גיוור בלא קבלת מצוות, שאיננו תקף. אך בנימוקו הראשון הוא מתייחס לזהותם של הדיינים, ולדעתו בית דין רפורמי הוא 'בית דין פסול'. לאור דברי הכסף משנה שצוטטו לעיל, ניתן היה להתפלמס עם טענה זו, ולומר שכל עוד שלושת ה'דיינים' הרפורמים הם יהודים, לא גרע דינם מכל 'שלושה הדיוטות', שגיוורם תקף בדיעבד. ובכל זאת, פשוט וברור היה בעיני הרב חיים עוזר, ורבים אחרים שבאו בעקבותיו, שישנם כאלה שאכן פסולים לגייר, וגיוורם אינו גיוור אף בדיעבד.

הרב יעקב אריאל (תוקפו של גיוור רפורמי, בתוך: תחומין יז) עמד על נקודה זו, והסביר אותה ברוח דברי הרצ"פ פרנק שהוזכרו לעיל:

סיבה נוספת לא להכיר ב"גיוור" הזה היא ש"בית הדין" הרפורמי חסר סמכות. לא כל שלושה מישראל יכולים ליטול את השם "בית דין" על דעת עצמם, אלא צריכים הם לקבל מינוי. בית דין רפורמי יש בו תרתי לריעותא: א. הוא אינו רואה את עצמו כשלוחם של בתי הדין הסמוכים, שהרי הרפורמה כשמה כן היא: אינה רואה עצמה כהמשכיות רצופה של תורת ישראל; ב. בתי הדין הסמוכים לא היו מוכנים מסתמא למנות בית דין כזה כשלוחיהם.

אם כן, למרות ההנחה הפשוטה שכל 'הדיוט', ובוודאי שכל 'בית דין' יכול לגייר, מניחים הפוסקים האחרונים שבכל זאת נדרשת סמכות כלשהי להשלמת התהליך, ולפחות ביחס לבתי הדין שאינם אורתודוכסיים – סמכות זו חסרה. אלא, שכאן הבן שואל מה יסוד הלכה זו ומה טעמה.

ה. תפקידו הכפול של בית הדין לגיוור

לעניות דעתי, הדברים יתבהרו לאור שני העקרונות העומדים בבסיסו של הליך הגיוור. הרי"ד סולוביצ'יק במאמרו "קול דודי דופק" עמד על כך בהרחבה:

והנכרי הבא להסתפח אל האומה מקבל עליו עול שתי הבריתות... לכן פסקה ההלכה, כי גר שמל ולא טבל, או טבל ולא מל, אינו גר עד שימול ויטבול. מילה שניתנה לאברהם העברי אבי הגורל היהודי ושנתקיימה במצרים עובר לעשיית הפסח ואכילתו – סמל גאולת מצרים – מסמנת את השוני הגורלי של האומה, את התבדלותה וגם יחדותה ההכרחיות... הטבילה, בניגוד למילה, מייצגת את השתלבות האדם ביעוד הגורל ובכניסתו לברית סיני. על הטבילה נצטוו ישראל קודם מתן תורה בסיני. יש בה משום הטיהור וההתעלות מחול לקודש, מחיים כמו שהם לחיים רצופי חזון נשגב... לא לחינם קשורה פעולת קבלת עול מצוות בפעולת הטבילה. כל עצמה של הטבילה לא באה אלא לייצג את חויית מתן תורה והעלאת העם לגוי קדוש על ידי ההתחייבות החופשית לקיים את דבר ה'.

מסתבר, שבהתאם לשני העקרונות שבגיוור, מוטלים גם שני תפקידים על בית הדין שבפניו מתבצע הגיוור. שכן כבר הנחיל לנו הגר"ד (שיעורים לזכר אבא מארי, כרך ב', בעניין תקנת משה) שעל בית הדין הגדול, ובמידה מסוימת גם על כל בית דין בישראל, מוטלים שני תפקידים: מצד אחד, תפקיד תורני ורוחני, כסמכות הלכתית עליונה; ומצד שני, תפקיד חברתי וציבורי, כנציגות הבכירה של כלל ישראל. מכוח התפקיד הראשון בית הדין הגדול מכריע בבירור הלכות התורה ומדרשי המקראות, והממרה את פיו חייב מיתה; ובמסגרת התפקיד השני שותף בית הדין במינוי מלך, ביציאה למלחמה וכן הלאה. דומני, שניתן לומר ששני התפקידים מוטלים – בזעיר אנפין – גם על בית הדין לגיוור. הגר"ד עצמו הסביר במקום אחר (על התשובה, עמוד 137):

קבלת עול מצוות של הגר בשעת טבילה – היא המהווה כריתת הברית שבין הגר לבין הקב"ה... לפי דעת התוספות, צריך נוכחות בית דין בשעת טבילה – לא לשם הטבילה עצמה, אלא לשם קבלות עול מצוות שהיא נערכת כמעמד פורמאלי החייב להיות בפני בית דין. למה דווקא בבית דין של שלושה? לומדים זאת ממשפט, ושם נאמר "א-לוהים ניצב בעדת א-ל בקרב א-לוהים ישפוט" – השכינה שראויה בבית דין של שלושה... יש כאן כריתת ברית, ובית הדין מייצג בה כביכול את השכינה.

אם כן, הטבילה וקבלת המצוות, שיש בהן עניין רוחני ודתי, מתבצעות בפני בית הדין, המהווה נציג השכינה עלי אדמות. בית דין רפורמי או קונסרבטיבי, הכופר

4. גם הרב אריאל במאמרו הנ"ל מציע שני עקרונות להליך הגיוור, ולאורם מבקש לקבוע את תפקידו בית הדין, אך הסברו שונה מזה של הר"ד סולוביצ'יק. דרכיהם שונות בעיקר ביחס להצטרפות לכלל ישראל: הר"ד רואה בו עניין לאומי (בריתו של אברהם אבינו), ואילו הרב אריאל רואה בו עניין דתי (ברית סיני). בדברינו להלן נצמד בדרכו של הר"ד.

במסורת ישראל ובתורת ישראל, לא מהווה נציג לשכינה, ועל כן הוא פסול לגיור, כפי שהסביר הרב אריאל בדבריו לעיל.

אלא, שלפחות כדרישה לכתחילה, גם המילה מתבצעת בפני שלושה. ובמילה, כך יש להסיק מדברי הגרי"ד, ממלא בית הדין תפקיד שונה: הוא איננו נציגו של הקב"ה, אלא נציגם של כלל ישראל. הגר מתבקש להיכנס בבריתו של אברהם אבינו, ולראות עצמו חלק מהאומה הישראלית. את זאת הוא מבצע בפני בית הדין – נציג האומה.

לאור הסבר זה, ניתן לבחון את חוק הגיור הממלכתי. אילו היינו קובעים שתפקידו של בית הדין מסתכם בהיבט הראשון, דהיינו בנציגות השכינה בעולם לצורך קבלת מצוות, לעניות דעתי קשה מאוד להגביל את סמכותם של בתי הדין; וכי מי עלה לשמיים וקבע שבבית דין פלוני יש השראת שכינה פחותה מבית דין אלמוני? כאמור לעיל, ביחס לבתי הדין שאינם אורתודוקסיים, קבעו גדולי הדורות שהם אינם מייצגים את תורת ישראל, משום שהם כופרים בה. אך פרט לבתי דין אלה, קשה מאוד לקבוע שבבית דין זה או אחר לא שרתה שכינה, והוא בית דין 'פסול' לגיור.

ואולם, לבית הדין יש גם תפקיד נוסף, שהוא תפקיד לאומי וחברתי. ומבחינה זו, אפשר שדווקא בארץ ישראל ובמדינת ישראל, כדי שגר יוכל להביע את רצונו להצטרף לכלל ישראל, עליו לעשות זאת דווקא מכוחה של נציגות לאומית רשמית. כל עוד עם ישראל חי את חיי בארצות גלותו כ"עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים", ההחלטה בדבר הצטרפות לעם ישראל נתונה היתה בידי כל קהילה באשר היא. אך משעה שבחסדי ה' שבו והתקבצו גלויות ישראל, והקימו מדינה אחת עם מוסדות לאומיים וממלכתיים, ובכללם הרבנות הראשית לישראל, הרי שההצטרפות לכלל ישראל מותנה באישור מטעם נציגות לאומית וממלכתית. רק נציגות כזאת, בדמות הרבנות הראשית לישראל, או בדמות גוף ממלכתי אחר שיוקם בתיאום עם הרבנות הראשית לישראל ומשרדי הממשלה הרלוונטיים (כפי שמבקשת לקבוע הצעת החוק האחרונה), יוכל לשמש נציג אמת של כלל ישראל. ושמה נאמר, שזהו ביאור נוסף לפסק הרמב"ם (איסורי ביאה יג, טו) שכבר הוזכר לעיל, בדבר ההדיוטות שערכו גיורים בימי דוד ושלמה:

לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה... ואעפ"כ היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות. והיו ב"ד הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכ"מ ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם.

הזכרנו, שלדעת המגיד משנה מדובר היה על **בתי דין** הדיוטות, בעוד שלדעת הכסף משנה מדובר על **הדיוטות** כפשוטו. לאור האמור לעיל, אבקש להציע

שמחלוקת זו בביאור דעת הרמב"ם קשורה לא רק לידיעותיהם התורניות של השותפים באותם הרכבים, אלא לסמכותם הלאומית. הוי אומר – מדובר היה על בתי דין זוטרים, שפעלו שלא בתיאום עם בית הדין הגדול, ומשום כך התעורר פיקפוק האם ובאיזו מידה יש לסמוך על גיורים אלה. אפשר, שהם הם אותם 'בתי דין פרטיזנים' שמהם חשש הרא"ב בקשי דורון, כאשר ביקש מהרב רזון להקים את מערך הגיור הממלכתי.

למדנו איפוא, שהדרישה לריכוזיות בגיור לא בהכרח "עוקרת את יסוד הגירות" כפי שכתב הרב רבינוביץ', ושמה אדרבה, היא משתלבת היטב באחד משני יסודות הגירות, כפי שהתבאר.

ו. סיכום

א. מעיקר הדין, יכול כל בית דין, ולחלק מהדעות אף כל שלושה הדיוטות, לערוך הליך גיור, ואין צורך בנטילת רשות או בהסכמת גורם כלשהו.

ב. במשך הדורות כאשר ביקש גורם כלשהו למנוע מבית דין זה או אחר לגייר – הדבר לא קיבל תוקף מבחינה הלכתית, למעט בנוגע לבתי דין שאינם אורתודוקסיים, שלגביהם נקבע שהם חסרי סמכות לגייר.

ג. בית הדין לגיור נושא תפקיד כפול: הוא מייצג את בורא עולם ואת תורת ישראל, ובמקביל מייצג את האומה הישראלית. ניתן לומר, שעם שיבת עם ישראל לארצו, את התפקיד השני יכול למלא רק בית דין מוסמך מטעם המוסדות הלאומיים והממלכתיים של עם ישראל, ולשם כך נחוץ חוק גיור ממלכתי.